

Kittenberger Kálmán: Vadász- és gyűjtőúton Kelet-Afrikában. 1903—1926. 199 eredeti fényképpel, 2 rajzzal és 1 térképmelléklettel. Franklin-kiadás. Nagy 8°. A könyv címlapján jelzett 23 évnyi köz azt az időt jelzi, amelyben a szerző ötszöri afrikai útján a művében előadott vadász- és természettudományi tapasztalatait megszerezte. Ez a tény első pillanatra talán csak külsőség, ám ha velejébe tekintünk, jelentőssé válik: a szerzőnek szinte túlzott szerénységét mutatja.

Gondoljuk csak el, hány Afrikát járó vadász és író ember akadna nálunk vagy akár másutt is, aki csak ötödik expedíciója után venné kezébe a tollat, hogy megírja élményeit?

Kittenberger könyvét csakugyan a nyugodt, csöndes megérlelés harmónikus színei jellemzik. Szinte azt mondhatnók: a bosszantásig viszi azt a modort, mellyel «legforróbb» eseteit is csak hangfogóval recitálja elszámunkra. Mindig csak a jelenet leírásának végén s valósággal utólag kapunk észbe, hogy a szerző ismét vakmerően kockáztatta életét s csak «jó csillagá»-nak köszönhetette életben maradását. És hányszor forgott életveszedelemben? De viszont azt se gondoljuk, hogy Kittenbergernél ez az előadásmód kiszámított szenvelgés. Aminő természetesnek tartja, hogy a «veszélyes nagy vadak» ellen indított harcban az ember is vásárra viszi az irháját, olyan természetes nála az is, hogy legnyomorultabb fekete szolgájának életét is elszántsággal és odaadással védje meg. Mondanom sem kell, hogy az idevágó esetek jóformán csak a fejezetek elolvasása után bontakoznak ki tompított színeikből.

De talán az író gyöngeségén múlik a színezés fátyolozottsága? E föltevést megcáfolja Kittenberger stílusa:

«Ujra csend lett. Csak egy folytonos, lágy, álomba ringató hang, mintha ezer parányi üvegesengő szólna mélyen a föld alól, tölti be az álmódó vadont. Ez a különös, a mi fülünknek teljesen idegenszerű hang, a közeli sásos apró békanépenek éjjeli hangversenye, melybe beléolvad az ott tanyázó tücskök kedves muzsikája is».

S a legnagyobb fáradalmak után, — melyeket könnyű szívvel felejt — így ír naplójában az oroszlánról: «... Ilyen zsákmányért érdemes volt az éjtszaka nyugalmát föláldozni és a moszkítókat etetni. Nem tudok eleget gyönyörködni főkéességében, a hatalmas sörényben, mely elől a fejnél olyan, mint az

olvasztott arany, hátul pedig, mint a tusba mártott nyersselyem»...

Valóban azt kell mondanunk, hogy a szerző elüt minden vadásztársától. A «Jägerlatein» nem kenyere. Kittenberget — hogy úgy mondjuk — csupán hidegvérre, villámgyors elhatározóképessége és élesen célzó szeme minősíti vadásszá. Emellett azonban lényegében vérbeli természetvizsgáló. Kiténik ez akkor, amikor ok nélkül még az oroszlánt sem akarja lelőni; s ha az állat-élet valamelyik érdek mozzanatának megfigyelésére nyílik alkalma, minden töprengés nélkül elszalasztja a legértékesebbnek ígérkező trofeát is. De kiténik ez abból is, hogy jöllehet az őt veszélyes nagy vad (oroszlán, elefánt, kafferbivaly, orrszarvú és leopárd) mindegyikét meleg színekkel írja le, írói egyénisége mégis állatfogó és állatszeldítő élményeinek ecsetelésekor toppan elének sajátos köntösében. S ezt a fejezetet — amelyet a nemes értelemben vett állatvédelem szelleme leng át — csakugyan minden változtatás nélkül kellene középiskoláink természetrajzi olvasókönyvébe átvenni. Hiszen még a csapóvassal fogott és mindvégig megszelidíthetetlen öreg hiénáról és ennek egy tyúkkal folytatott barátkozásáról is oly kedves képet tud festeni Kittenberger, aminőnek keresni kell a párját.

Általában: az olvasó mindig sajnálja, valahányszor a szerző rövidebbre fogja mondanivalóit. Mert bizonyos, hogy az aránylag rövidesen tárgyalt zsiráfokról, zebrákról, antilopokról, gepárdokról, majmokról és sok-sok madárról ép oly részletes leírást is szívesen vennénk, mint a veszélyes vadakról. A szerző minden során megérezik az élmény-és tárgyszeretet. Egyezőval közvetlen. Alig is van nagyobb különbség a naplójából vett idézetek és az újabb szövegezés közt. Pongyolaság azonban csak igen ritka esetben észlelhető. Ide sorozható példák: «reszkurozott lövés», «stráf», «szuka». Sőt talán ide tartozik az idegen szavak és nevek írásmódjának bizonytalansága is. Különösen az «sch» szűr szemet (Uschaschi, waschaschi, Mosche, poscho) főként azért, mert «shamba-t is ír. Azt sem értjük, miért írja a «wanyamwezi» szót «w»-vel, ha már «ny»-et és «z»-t is használ? S így azt sem tudjuk eldönteni, vajjon «t-ségó»-nak, vagy «cségó»-nak ejtsük az ottani csimpanz nevét. S nem tudjuk, hogy ejtsük a «Mombasa»-t, minthogy «szim-

ba)-t és «sziafu»-t ír. Legegyszerűbb ilyenkor a magyar fonetikus írásmódot alkalmazni.

Messze vezetne, ha itt a szerzőnek a biológia és rendszertan terén szerzett érdemeit felsorakoztatnám. Pedig Kittenberger könyvének ezekben van a jelentősége. De hogyha az avatatlan olvasó köszönettel veszi egy csomó természetrajzi koholmány (dögöt nem evő oroszlán és párdúc, fejét a homokba dugó strucc stb.) leleplezését, a természetvizsgáló még sokkal több esetben lehet hálás az élesszemű és fáradhatatlan megfigyelőnek.

A könyv értékét a sok pompásan sikerült — ezek közt több néprajzi érdekű — fénykép emeli. Nagy kár viszont, hogy csak egyetlen térképet találunk a könyvben.

Örömmel állapíthatjuk meg, hogy Kittenberger könyve még az angol vagy német könyvpiacnak is jelentős gazdagodását jelentené; nálunk a maga nemében egyetlennek mondható.

A könyvhöz Horthy Jenő írt érdekes előszót. *Gaál István.*

Komáromi János: Reménytelen szerelem. Alig fejezte be Komáromi János *Az idegen leány*-t, máris arról beszélt barátainak, hogy a könyv két főhőséről újabb regényt akar írni. Hogy mi lesz ebben az új kötetében, még maga sem tudja, egyetlen hangulatot érez csak belőle: maga előtt látja *Az idegen leány* szerelmespárját, Lórántot és Hedviget, már mint férjet és feleséget. Egy szalmakazalban heverésznek, valahol messze Bodroghközön, tanyájuk határában. A fiatalasszony a végtelen fénylő őszi eget nézi, hátradőlve, csordultig tele vágyódással, a férfi pedig az asszony szép arcát fürkészi, hiszen most a sok hónapos együttélés után is épenolyan rejtélyes és idegen neki ez a lélek.

Ez az egyetlen világos és kialakult kép élt Komáromi Jánosban, mikor a *Reménytelen szerelem* megírásához fogott. S írásközben, úgylátszik, erre a képre is ráfelejtett, mert regényében ilyen formában sehol sem találjuk. De, hogy e mögött a kép mögött mennyi szóval ki nem fejezhető hangulati finomság, mennyi megoldatlan vágy és végtelen felé nyúló őszi nosztalgia rezeghetett Komáromi lelkében, azt legjobban a kétszázharminchat oldalas könyv bizonyítja.

Komáromi ízig-veéig mesélő és elbeszélő tehetség. Már előadásának

istenáldotta folyamatossága, az az örökké egyenletes, minden drámaiság nélküli, halk, őszi-eső-előadásmód is a legtisztább epikára predesztinálja őt. A nem izgalmas, de folyton-folyton melódikusán haladó mesére. Ebben a regényében pedig kétszázharminchat oldalon át alig találunk valami mesét. Híre sincsen a folyton eláremozgó, folyton fejlődő eseményeknek. Nem történik egyéb ebben a regényben, mint hogy a költő felkeresi egy messzi, bodroghközi tanyán *Az idegen leány* két főhősét, fél éjszakákat üldögél velük a kandallónál, vagy kinyitott ablaknál, a csillagos eget nézi. Hallgatják a csendet, tele vannak kimondhatatlan vágygal és elfojtott szorongással. A két férfi félnékén fürkészi az asszonyt, akinek szép arcán ismeretlen és sokszor értelmetlen bánatok suhannak át.

Ami ezenkívül próbálja élenkíteni a regény menetét: a jövés-ménés vendégeskedés, a tréfás beszélgetések és Komáromi humorának gyermekesen naiv, ágrólszakadt torzfigurái csak zavarják az olvasót. Mert valahogy a olvasó is úgy van a regénnyel, mint az írója, nem vágyik cselekményre, mesére, nem keres mozgást, bonyodalmat, csak hangulatokat, vágyódással, metafizikai rezgésekkel, kimondhatatlan és kifájhatatlan érzésekkel tele csendet, nem talál igazi élményeket, csak a csillagos éjszakák, fehéredő hajnalok, lángoló, pusztai alkonyok nagy hallgatásában és az őszi ég végtelenségében.

A nosztalgiák regénye ez és ezek a nosztalgiák sokszor már az ijesztő, a patológikus határára érnek, sokszor már szinte hideget érez az ember a hátán, olyan végtelenbe szédül egy-egy hangulat s olyan nagy már a csend. A multak, az ősök árnyai ébrednek ezekben a hangulatokban. Az őshaza, a litván puszták, a Rákóczi-kor alakjai, a lápvilág, kísértik minduntalan az író. S ezek a végtelen szétfolyó hangulatok nagyszerű hátteret adnak a főhősök lelkének ködös, különös, sokszor szinte patológiáig túlfinomult játékához. Valami rendkívüli feszültség kényszerítette az író, hogy ebbe a könyvébe a végtelenig belemerüljön a hangulatokba. Ez a feszültség az, mely annyi lelket kerget ma a háború utáni időkben a lelki élet végtelenségei, a metafizika magaslatai felé. Komáromi talán maga sem tudja, hogy három legutolsó nagy regényé-